

**Ще
свидетелствам
в съда!**

**Помагало
за деца и младежи**

**Държиш в ръката си тази книга,
защото ще се явяваш като свидетел
в съда.**

От тази книга ще разбереш:

- **каква е задачата на свидетеля,
който се явява пред съда;**
- **с кого ще се срещнеш като свидетел;**
- **какво се случва в съда по време
на съдебно производство;**
- **как изглежда стаята, в която ще се явиш
като свидетел, за да дадеш показания;**
- **какво ще се случи след края
на съдебното производство.**

Какво е свидетел?

Свидетелите са хора, които са видели, чули или научили нещо важно, което се е случило. Задачата им е да го разкажат с подробности на съдията в съда.

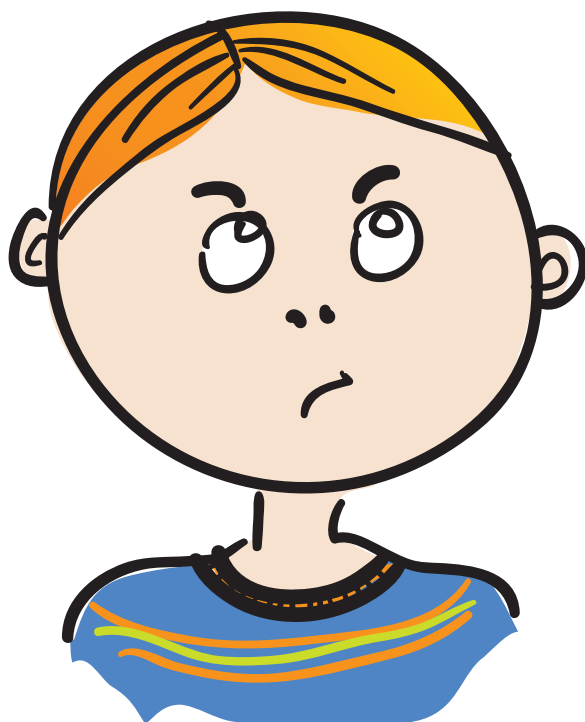
Тази задача е много важна, независимо дали свидетелят е възрастен, дете или младеж. С всичко, което свидетелят казва, той помага на съдията да разбере какво се е случило и да оцени справедливо това, което други хора са направили.

Деца и младежи се явяват като свидетели много често по различни поводи, така че трябва да се чувстваш спокоен и уверен.

Никога не е лесно онова, което ти се случва за първи път. Ти за първи път ще бъдеш свидетел, но ще се чувстваш по-добре, когато разбереш какво значи това.

Защо хората се обръщат към съда?

§1

Законът се състои от важни предписания, които показват как трябва и как не трябва да се държим. Някои по-важни закони се наричат *кодекси*. Такъв е Наказателният кодекс. Поведението, което той забранява, се нарича престъпление. Когато някой извърши *престъпление*, той бива наказван с наказанията, предписани от Наказателния кодекс.

§2

Дали някой е нарушил закона и какво наказание заслужава да получи решава съдът. Съдиите се ръководят от правилата на закона.

§3

За да прецени правилно и справедливо дали е извършено престъпление и какво да бъде наказанието за него, съдията трябва да знае достатъчно за това какво се е случило. Именно поради тази причина той трябва да се срещне със свидетели и да ги изслуша.

§4

Ако ти се е случило да видиш или да чуеш нещо и си разказал на родителите си, на свои приятели или на някой друг за него, съдията пак ще поиска да те види лично и да поговори с теб.

Как изглежда съдът?

Повечето съдилища се помещават в големи сгради с много стаи, наречени **съдебни зали**.

В тях съдът изслушва хора, които могат да му кажат нещо, свързано с извършено престъпление. Това изслушване и вземането на решение от съда се нарича **съдебно производство**. Всяко производство се разглежда от съда в различна съдебна зала. В една такава зала се гледа делото на човек, предизвикал катастрофа, в друга – щастливи родители очакват решение за осиновяване на дете. Колкото зали има в съда, толкова различни дела се разглеждат.

Пред вратата на всяка зала има хора, които обикновено се събират на групички. Някои от тях са видимо напрегнати, понякога дори плачат. Други се усмихват, защото очакват съдът да отсъди в тяхна полза. Те всички стоят или седят близо до сериозни мъже и жени, с които разговарят тихо. Тези мъже и жени са адвокати, които им разясняват какво пише в законите и им дават съвети как най-точно да спазват законите предписания.

Понякога в коридора се вижда и човек, воден от полицаи. Той е **обвиняем**, т.е. човек, за когото има подозрение, че е извършил престъпление, и затова съдът иска да го изслуша, за да чуе обясненията му за случилото се.

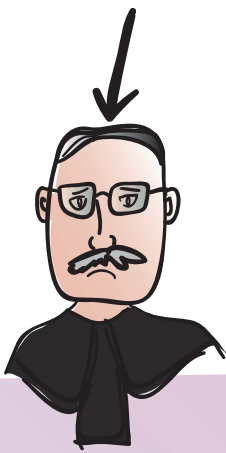
От време на време вратата на съдебната зала се отваря и служител на съда силно извиква нечие име. Това е името на **свидетел**, който чака пред съдебната зала, докато съдията го покани да влезе в залата, за да го изслуша. Когато свидетел отговаря на въпросите на **съда, прокурора или адвоката**, се казва, че той дава показания. Не е позволено свидетел да **дава показания** в присъствието на друг свидетел, който още не е говорил пред съда. Затова, ако преди теб съдът изслушва друг свидетел, ти трябва да изчакаш реда си в коридора и да имаш търпение – понякога се налага да почакаш няколко часа!

Съдебните зали си приличат – може да са малки или големи, но винаги са подредени по един и същи начин.

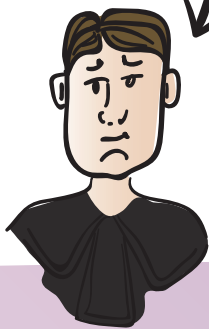

Съдия

съдебен
заседател

съдебен
заседател

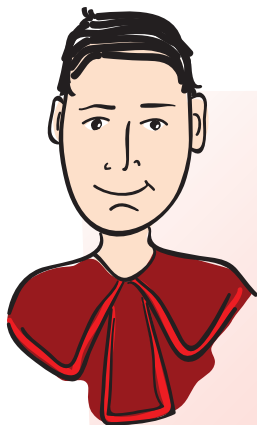
Кой кой
е в съда?

Най-важното място в съдебната зала е съдийската маса, зад която седят **съдиите**. Понякога съдията е само един, а когато делото е по-трудно, съдиите са трима или петима. Тогава те се наричат съдебен състав. Най-важният в състава седи в средата и се нарича председател на съдебния състав. Той решава какво ще се случва в съдебната зала, дава думата на присъстващите в нея, задава въпроси и се грижи за това всички да спазват правилата.

Понякога в съдебния състав може да бъдат включени **съдебни заседатели**. Те са облечени като съдиите и изпълняват ролята на съдии. Затова те също могат да задават въпроси на свидетелите и участват при вземането на решенията.

Встрани от съдийската маса седи **протоколчикът** и с помощта на компютър или пишеща машина записва всичко, което казват свидетелите или други хора. Обикновено председателят на състава му диктува какво точно да запише, а прокурорът, адвокатът и свидетелите внимават да не сбърка.

Протоколчик

Прокурор

От лявата страна пред съдийската маса се вижда мебел, която напомня висока маса, върху която може да се слага папка. Това място се заема от **прокурора**, наричан още **обвинител**. Той обяснява на съда по какъв начин обвиняемият е нарушил закона. Когато се обръща към съдиите, към адвоката или към свидетелите, прокурорът става прав, с което изразява уважението си към тях.

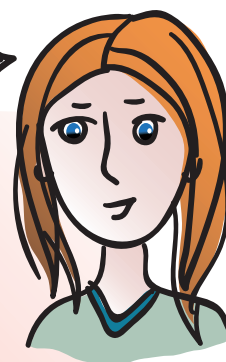
В другата част на залата срещу прокурора е **мястото на обвиняемите**. Ако обвиняемият е доведен в съда направо от ареста, до него седи полицаи. Мястото на обвиняемия е предназначено и за неговия **защитник**, наричан **адвокат**, който седи до него. Той обикновено разговаря със съда от негово име и тогава се казва, че го представлява. Обвиняемият и неговият адвокат също стават прави, когато се обръщат към съдиите, прокурора и свидетелите. Ролята на защитника е да помага на обвиняемия да отхвърли от себе си подозренията, че е нарушил закона. Адвокатът представя гледната точка на обвиняемия за събитията. Към защитника се обръщаме с „господин адвокат“.

По средата на съдебната зала, точно срещу съдийската маса, е възможно да има мебел с парапет. Това е мястото за свидетеля. Когато съдията покани свидетеля, той застава на това място и отговаря на въпросите, които му задават съдията, прокурорът, адвокатът и обвиняемият.

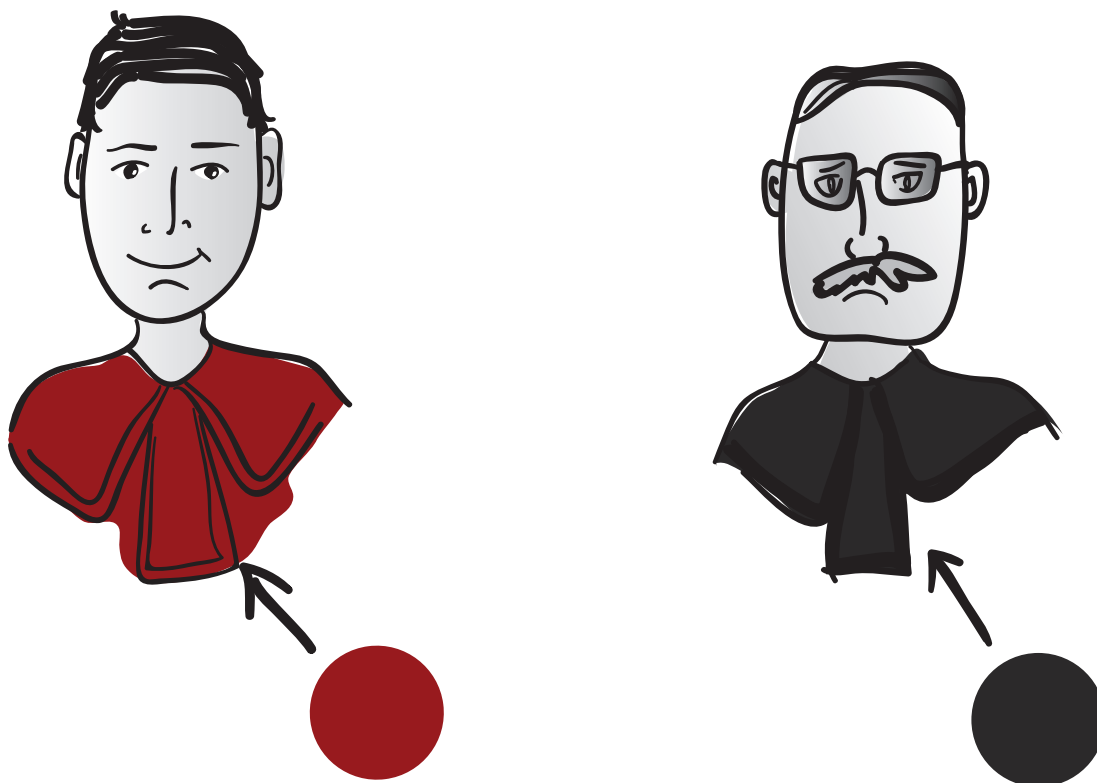
Психолог →

Свидетели, които не са навършили 14 години, винаги биват придружавани от **психолог**. Ако свидетелят е навършил 14 години, по преценка на съда може да бъде придружен от психолог

По време на съдебното заседание всички присъстващи в залата използват обръщението „**почитаем съд**“ или „**почитаеми съдии**“, когато говорят със съда. Понякога може да се каже „господин съдия“ или „дами и господа съдии“. По-учтивата форма е „искам да се обърна към почитаемия съд с въпрос...“, „ще ми разреши ли почитаемият съд да направя едно уточнение“, „искам да споделя с почитаемия съд, че не разбирам...“ и т.н.

Съдиите и **прокурорът** носят специални дълги, широки наметала с пелерини, които се наричат **тоги**. Всеки, който ги погледне, веднага разбира кой е по цвета им. Прокурорската тога е **тъмночервена**, а съдийската – **черна**.

Публика

Зад мястото на свидетеля се намират **местата за публиката**. Когато свидетелстват възрастни, в залата почти винаги има публика. Когато свидетелят е дете, съдията обикновено кани публиката да напусне залата. По този начин той се грижи за това свидетелят да се почувства по-добре в залата и да не се притеснява от присъствието на много непознати хора в нея.

5.

Какво се случва? в съдебната зала.

Преди да отворим вратата на съдебната зала можем да прочетем на закачена бележка кое дело ще се разглежда, в колко часа започва съдебното заседание, имената на свидетелите и обвиняемите.

Тази бележка се нарича обявление.

Никой не влиза в съдебната зала без покана. Специален служител, наречен викач, отваря вратата и кани по име хората да влязат вътре. Съдията проверява присъстващите в залата. Когато си чуеш името, трябва да станеш и ясно да кажеш „да, тук съм“, както правиш в училище. След това съдията кани всички свидетели да излязат от залата, уточнява с прокурора и адвоката по какъв ред да разговаря със свидетелите и кани в залата първия свидетел.

По време на съдебното производство съдията слуша внимателно всички, които говорят, задава въпроси и диктува на протоколчика онова, което трябва да бъде записано.

Ти като свидетел стоиш точно срещу съдебната маса.

Съдията ще те попита как се казваш – за трите ти имена, на колко си години и в кое училище учиш. Добре е да си носиш ученическата книжка, защото съдията има право да ти я поиска.

Съдията винаги пита свидетеля дали има родствена връзка с обвиняемия. Родствена връзка имаме с роднините си (мама, татко, брат, сестра, баба, дядо и т.н.), които законът нарича наши близки.

Ако даваш показания по дело, в което обвиняемият е твой баща, майка, баба, дядо, брат или сестра, съдията ще ти каже, че **имаш право да откажеш да даваш показания**. Имаш такова право и можеш смело да отговориш, че не искаш да свидетелстваш, ако наистина не искаш. Можеш да направиш това дори ако преди това в разговор с полицаи или **психолог** си разказвал за неща, които са ти известни, или за събития, в които си имал участие. Ако знаеш нещо, което може да засили подозренията на съда, че твоите баща, майка, дядо, баба, брат или сестра са нарушили закона, също можеш да откажеш да го разкажеш на съда, като кажеш: „отказвам да отговоря на този въпрос, защото отговорът му би уличил мой близък в престъпление”.

Заслужава си, обаче, да се замислиш дали искаш да използваш тези свои права. Ако откажеш показания, подсъдимият може да избегне наказание и да продължи да прави лоши неща, дори да ти е близък и ти да го обичаш или да се страхуваш от него.

Решението да откажеш да дадеш показания е много важно и трудно. Не го вземай прибързано! Поговори с някой, на когото вярваш, и тогава реши.

Във всички останали случаи, в които обвиняемият не ти е близък, си задължен да дадеш показания.

Когато даваш показания, съдията, прокурорът и адвокатът ти задават въпроси. Обикновено първи те пита прокурорът, после адвокатът и накрая съдията, но този ред не е задължителен. Задачата ти е да **кажеш истината**. Истината е всичко, което според теб се отнася до въпроса, който са ти задали. Трябва да го кажеш с твои думи, както когато преразказваш приказка.

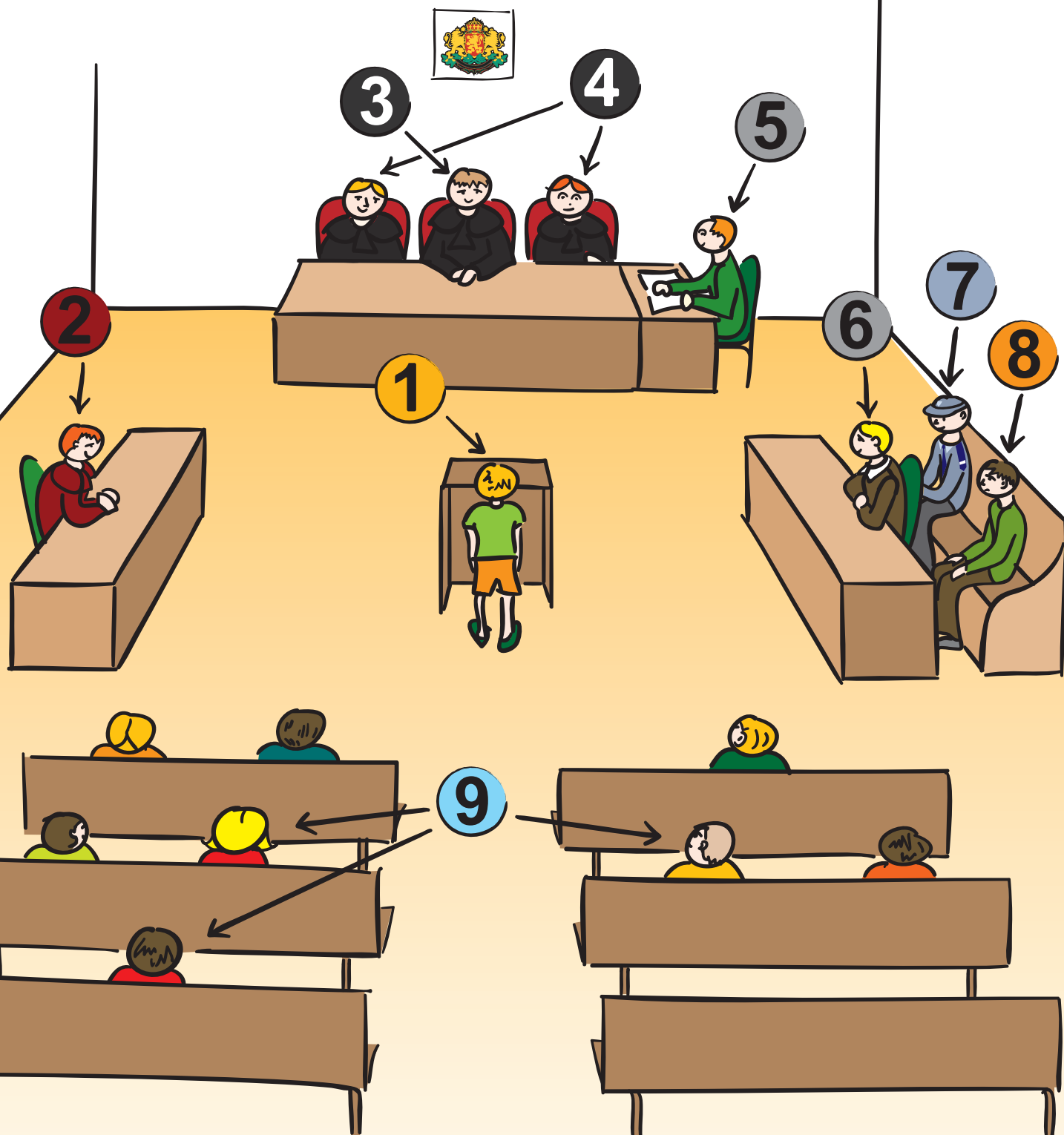
Виновен или Невиновен?

След изслушване на прокурора, на обвиняемия, на неговата защита (адвоката) и на всички свидетели, съдията взема решение дали обвиняемият е виновен или невиновен. Много рядко всичко това приключва за един ден, т.е. в едно заседание на съда. Обикновено, за да може съдията да изслуша всички по делото, да помисли върху чутото и да вземе решение, са му необходими няколко съдебни заседания, а между всяко от тях има и по няколко седмици или месеци.

Решението дали обвиняемият е виновен или невиновен се взема от целия съдебен състав, независимо дали в него има само съдии или съдии и съдебни заседатели. Те се съвещават в специална стаичка, в която не е позволено на никого да влиза, за да не ги безпокои. Ако всички са напълно сигурни, че обвиняемият е нарушил закона, те го признават за виновен. Ако се колебаят и не са убедени в това, те трябва да излязат с решение, че обвиняемият е невиновен и не може да бъде наказан.

Каквото и да реши съдът, това не означава, че съдиите не вярват на онези, които са давали показания, нито че съдът е сбъркал. Има случаи, в които съдията не може да установи какво точно се е случило, или не успява да разсее до край всички съмнения.

Съдебната зала може да изглежда така:

1) свидетел
2) прокурор
3) съдия

4) съдии / съдебни заседатели
5) протоколчик (секретар)
6) адвокат

7) полицаи
8) обвиняем
9) публика

Трябва ли изобщо да ходя в съда?

Ако питаш дали изобщо трябва да се виждаш със съдията и да даваш показания, отговорът е: „да, трябва”.

Ако питаш дали с теб ще се държат като с всеки друг свидетел, отговорът е: „не, няма”.

Какво означава това

Законът гарантира на децата-свидетели специални условия при изслушване, т.е:

- присъствие на социален работник в момента на изслушването;
- присъствие на психолог или педагог в момента на изслушването. То е задължително, ако нямаш още навършени 14 години. Ако си вече на 14 години, съдията ще прецени дали да покани психолог или педагог, ако това ще ти помогне да се чувстваш по-спокойно;
- присъствие на родител в момента на изслушването, ако съдията прецени, че това ще ти помогне да се чувстваш по-спокойно;
- напускане на съдебната зала след даване на показания.

Освен това

изслушването им може да стане извън съдебната зала в приветлива стая за разпити, ако това е възможно.

Психолог и педагог

Ти ще даваш показания в присъствието на психолог или педагог, за да се чувстваш по-сигурно и по-удобно. Те също могат да ти задават въпроси, но само ако съдията им разреши това. Той ще даде разрешение, само ако техните въпроси ще ти помогнат да разбереш въпросите, при положение, че са твърде сложни за теб.

Психологът или педагогът ще си поговорят с теб още преди да започне разговорът ти със съдията и даването на показания. Тогава можеш и ти да им задаваш въпроси, да споделиш своите притеснения с тях, да споделиш, ако не се чувстваш добре или нещо важно ти се е случило точно преди разпита (например, че някой се е опитал да те сплаши или да те накара да не говориш със съдията, да дадеш неверни показания, или че ти е тъжно, защото е изчезнала любимата ти играчка или не са ти разрешили да вземеш със себе си своето кученце). Ролята на психолога и на педагога е да ти помогнат да се справиш по-добре с трудностите в този момент. Ако при даването на показания се почувстваш зле, искаш да отидеш до тоалетната, допие ти се вода или почувстваш умора и ти се прииска да починеш няколко минути, не се колебай да споделиш това с психолога или педагога.

Мястото, където те изслушват

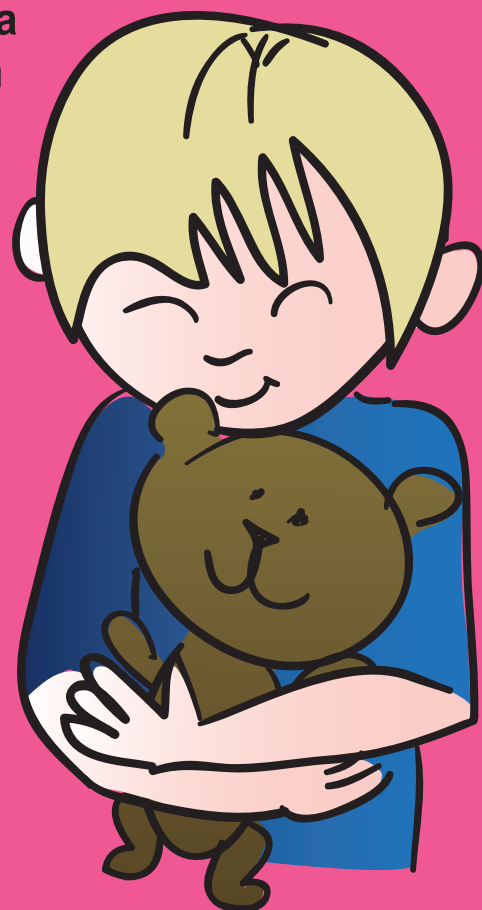
Изслушването на деца-свидетели може да стане и извън съдебната зала. Ако в сградата на съда има приветлива стая за изслушване, то съдията ще те покани да се видите там, за да се чувстваш свободно и спокойно.

Тази стая може да прилича на стаите за игра, които познаваш от детската градина. В нея може да намериш удобни фотьойли, ниска масичка, столове, играчки, моливчета за рисуване, а може би и нещо за пиене и хапване. Тези неща са за теб.

Ако смяташ, че скицирането на нещо ще улесни твоя отговор, не се колебай да посегнеш към листовците и моливите.

Опитът на други свидетели показва, че плюшените играчки вършат работа. Когато човек е леко притеснен, често не знае какво да прави с ръцете си. С малко котенце в скута ти, което да погалиш, или с мечето, което да дърпаш за ухото, си намиращ занимание за ръцете и разбираш как мисълта ти се успокоява. Можеш да си носиш и своята любима играчка, която да те съпътства през времето на разпита, стига това да не е слон в естествените му размери 😊.

Не забравяй, че ако показанията ти се записват на видеокасата или на диск, това е само и единствено за целите на съда и ти ще бъдеш предварително предупреден/а за това. Записът няма да бъде излъчван по телевизията, няма да бъде показван в училището, където учиш, нито пред когото и да било, на когото съдът не е разрешил да го гледа. Съдът ще разреши само на тези, които не могат да ти навредят.

Нито съдебната зала, нито стаята за даване на показания са строго пазени крепости. Преди да влезеш, в която и да е от тях като свидетел, можеш да отидеш да ги разгледаш.

Всеки се чувства по-добре, когато е на познато място.

Каква е задачата ти като свидетел?

Задачата на свидетеля, който дава показания, е изключително важна. Не забравяй трите основни неща:

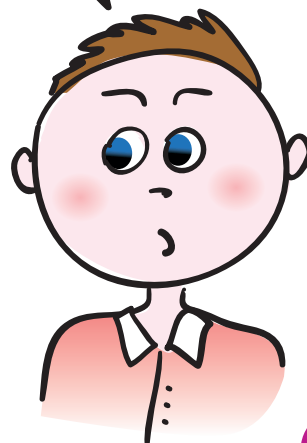
- Слушай внимателно въпросите, които ти се задават.
- Отговаряй на въпросите точно и колкото можеш по-ясно. Дори да ти ги задава друг, а не съдията, отговаряй като гледаш към съдията.
- и най-важното – винаги казвай това, в което си сигурен.

● Слушай внимателно!

Първата задача е лесна – спомни си за някой интересен учебен предмет. Тогава слушаш внимателно, а когато нещо не разбираш, можеш да помолиш учителката да обясни.

Ако не разбираш някои думи или цяло изречение, сподели със съдията и той ще повтори въпроса по друг, по-разбираем за теб начин. Може да стане и така, че някой да ти зададе два или три въпроса наведнъж. В такъв случай можеш да се обърнеш към съда и да кажеш: „Почитаеми съдии, моля въпросът да бъде повторен по-бавно и на части.“

Почитаеми
съдии, моля въпросът
да бъде повторен по-бавно и на
части.

● Отговаряй на въпроси!

Втората задача също не е трудна. Говори ясно – колкото можеш. Никой няма да ти се скара, ако сбъркаш и се поправиш или ако се запънеш, ако говориш тихо и накъсано. Това може да се случи на всеки свидетел и е част от явяването пред съда. Говори, както можеш!

Ако съдията не разбере или недочуе твоите думи, ще те помоли да повториш. В такъв случай повтори точно това, което вече си казал. Съдията няма за цел да те хване, че си сбъркал, той просто не те е чул, а иска много добре да разбере и да запомни онова, което казваш.

Някои въпроси могат да те ядосат или да те притеснят.

Никой не обича да споделя лични неща с непознати хора – това е разбираемо. Можеш да използваш всякакви думички, за които се сещаш – дори такива, които ти изглеждат грозни, глупави или детински. Най-важното е да кажеш на съда всичко, което знаеш.

Със съдията можеш да споделяш и неща, които пазиш в тайна, както е с лекаря. Ако съдията знае всичко, дори и неприличните неща, той ще може по-справедливо да оцени събитията.

Не научавай наизуст разказа си и не слушай, когато някой ти казва как да говориш. Съдът иска да му разкажеш какво се е случило с твои думи. Ако някой те прекъсва, можеш да кажеш, че искаш да си довършиш изказването с **„Още не съм свършил/а“**.

Още не съм свършил/а

● Казвай истината!

Третата задача изглежда лесна, но в нея има различни правила. Много пъти си чувал, че трябва да се казва истината, че истината се казва лесно, защото когато човек лъже, се изчервява, започва да се обърква или му пораста носът като на Пинокио.

Знаем, че ти не искаш да лъжеш и се опитваш през цялото време да казваш истината. Ще проверим дали това е лесно с примера на Мария.

Мария трябваше да разкаже за рождения ден на приятелката си Катя. Лесно, нали? Мария беше на този рожден ден миналата седмица. Било ѝ е приятно, познавала е всички и помни всичко, което се е случило там.

Началото на разказа беше лесно: Мария каза адреса на Катя, датата на рождения ден, часът на започване и броя на гостите. Попитана кой е дошъл първи, Мария без колебание посочи Васил, защото са се засекли на вратата и Васил е влязъл преди нея.

- Васил ли дойде пръв? – пита съдията.

- Да, той ... – запъна се Мария, защото си спомни, че у Катя беше още братовчедката ѝ Ева, която пристигнала предишния ден, и макар Васил да беше първи сред гостите, то по-скоро Ева е дошла първа.

Да, точно така. Мария е искала бързо и вярно да пресъздаде случката, но лесно можеше да сбърка. Осъзнала бързо грешката си, тя се поправя. Никой няма да я обвини, че е искала да скрие истината или да излъже.

Не забравяй, че **не си на състезание, където се приема първият отговор.** Ако се сетиш за нещо и разбереш, че правиш грешка, **винаги можеш и трябва да се поправиш.**

Мария разказва за подаръците на Катя. Помни всичките, защото са били страхотни... Та, Кирил ѝ подарил книга, а Мая – козметика, опакована в красива кутия. Това със сигурност е било козметика, защото Мария е виждала такива кутии в магазина.

*- Мария, ти погледна ли какво има в тази кутия?
- Не. А защо да гледам? Кутията беше за козметика – убедено потвърждава Мария.*

Тук има уловка. Мария само си мисли, че знае какво има в кутията. Опитвала се е да отгатне съдържанието, без да знае какво е то.

Помни: не се опитвай да отгатнеш, ако не знаеш отговора на въпроса. Кажете открито: не знам. Съдията не пише двойки, ако не отговориш на въпроса му. **Имаш право да не знаеш и да не помниш.** Кажете го и не се опитвай да гадаеш.

Когато погледнала в кутията, Мария видяла в нея едно колие, направено собственооръчно от Мая.

Помни, че лъжеш, ако твърдиш, че нещо се е случило, макар и да не знаеш дали наистина е станало така, както казваш. Лъжеш и когато отричаш нещо да се е случило, макар наистина да знаеш, че се е случило.

Помни!

Основната ти задача е да казваш истината. С лъжа можеш лесно да навредиш на някого, който не го заслужава.

Трудни въпроси

Някои въпроси може да ти се сторят трудни. Понякога хората, които ги задават, искат да се уверят, че казваш истината и споделяш това, което добре помниш. Могат да те попитат, например, дали чичо Тодор ти е подарил ролкови кънки за последния рожден ден малко след като си казал, че за последния рожден ден чичо Тодор ти е подарил скейтборд. С такива въпроси се сблъскват мнозина свидетели – не се притеснявай, подвеждащите въпроси са просто част от съдебната процедура.

Някои въпроси подвеждат към даден отговор. Например, представи си, че твоята баба ти подарява пуловер, изплетен от нея самата, и те пита дали ти харесва. Знаеш, че баба очаква да кажеш: „Да.” Може никога да не облечеш пуловера, но казваш „да, разбира се”, макар и да не е истина. Това е благородна лъжа.

Когато си свидетел и даваш показания, не трябва да лъжеш, дори и благородно. Трябва да казваш само истината. Благородните цели в този случай не оправдават лъжата.

Помни, че не трябва непременно да се съгласяваш с човека, който ти задава въпроси, както и не трябва да казваш каквото и да било, само защото останалите очакват това. През цялото време се подчинявай на водещото правило да говориш само това, в което си сигурен.

След съдебното заседание

Децата не могат да седят в съдебната зала и да слушат какво се говори там. Това е добре, защото преживяванията са неприятни. В същото време ти може да се занимаваш с по-интересни и приятни неща. Затова, когато дадеш показания, съдията ще ти разреши да си отидеш.

Естествено ти се ще да разбереш дали съдията е признал за виновен този, който е извършил определено деяние. Попитай някой от възрастните, който знае какво се е случило в съдебната зала.

Помни: каквото и да стане с обвиняемия, ти си постъпил/а правилно като си казал/а истината за нещо, което се е случило. Винаги е добре да се казва истината и ти не носиш отговорност за поведението на други хора.

Не забравяй...

- 1 Да слушаш внимателно въпросите на съдията.
- 2 Да казваш винаги истината.
- 3 Да не гадаеш и да не си измисляш отговори.
- 4 Че имаш право да кажеш „не разбирам“ или „не помня“.
- 5 Ако си пропуснал нещо в разказа си, сподели това със съдията.
- 6 Ако си допуснал грешка, признай си я пред съдията.
- 7 Да поискаш помощ от психолога или съдията, ако имаш нужда от такава.

Разработила: Йоланта Змарзлик

На базата на "Tell Me More About Court. A book for young witnesses"
(Разкажи ми повече за съда. Наръчник за млади свидетели), NSPCC, 1998

Авторско право: фондация Ничии деца, Варшава 2007

Издател: Сдружение „Институт по социални дейности и практики“

ISBN 978-954-90306-1-7

Графично оформление: Студио „Локал“

Превод на български: Капка Панайотова

Адаптиране и редакция на българското издание: Д-р Ива Пушкарлова

Изданиято е публикувано с финансовата подкрепа на Тръста
за гражданско общество в Централна и Източна Европа.

Детето – свидетел, който изисква специална грижа

Помагалото със заглавие „Ще свидетелствам в съда“ е създадено от фондация „Ничии деца“, Полша. Помагалото е адаптирано и издадено в България от Сдружение „Институт по социални дейности и практики“ и Съюза на съдиите в България в рамките на проект „Coalition for child-friendly interviewing“, чиято основна цел е да се защитят правата на детето, което участва в наказателно производство. Виж повече на www.detetosvidetel.org

Как да се използва това помагало?

Помагалото „Ще свидетелствам в съда“ е предназначено за деца и младежи на възраст между 10 и 15 години. Препоръчително е при четенето на брошурата детето да получи съдействие от възрастен човек, който има известни познания за съдебните процедури и би могъл да отговори на евентуални детски въпроси и подозрения.

Trust for Civil Society
in Central & Eastern Europe
Washington D.C., USA

